FRANKRIG, EUROPAS NYE INDUSTRIELLE STORMAGT

J. ØRSTRØM MØLLER

1. BETYDNINGEN AF EN HØJTUDVIKLET INDUSTRI

Et lands politiske tyngde er mere end af nogen anden faktor afhængig af dets økonomiske styrke og dets industrielle og teknologiske formåen. Den anden verdenskrig er kaldt bruttonationalprodukternes krig; det land eller rettere de lande, der kunne producere flest tanks, kanoner, granater m. v., ville i sidste instans opnå sejren. Den afgørende faktor var således evnen til at producere mere end modstanderen af stort set det samme produkt. Produktionsapparatets størrelse bestemte et lands politiske og militære styrke. Allerede i slutningen af den anden verdenskrig viste dette billede tegn på ændring. De nye tyske våben (raketter, jetjagere, nye u-bådestyper) annoncerede en ny epoke, hvor det ikke så meget var evnen til at producere mere end modparten som muligheden for at fremstille noget helt andet og bedre, der ville blive bestemmende. Efterkrigstiden har været domineret af et kapløb mellem supermagterne om uafbrudt at udvikle nye våbentyper. De moderne våbentyper eller rettere våbensystemer kræver en så enorm indsats på det forskningsmæssige og teknologiske område, at kun de allerfærreste stater har haft mulighed for at udvikle sådanne systemer på enkelte områder og faktisk kun USA og USSR på et bredt område. Udvikling af sådanne våbensystemer kræver en dybtgående indsats omfattende hele det videnskabelige spektrum. Man kan ikke købe sig »rabat« ved at koncentrere indsatsen på ét videnskabeligt felt. Betydningen heraf er i og for sig klar nok. USA og USSR kan tiltage sig monopol på de teknisk højst udviklede våbensystemer. Ikke blot ved at afvise at give oplysning om systemets indretning til andre stater, men tillige ved at forbeholde den på andre videnskabelige og tekniske områder indvundne viden for sig selv og dermed forhindre andre stater i at opbygge et lignende våbensystem. Det klassiske eksempel herpå er USA's vægring ved at sælge datamater af typen CDC 6600 til Frankrig. Denne datamattype var uundværlig for opbygningen af en fransk atomslagstyrke og samtidig af en så avanceret konstruktion, at fransk industri ikke – eller i det mindste kun med kolossale omkostninger og efter adskillige års forløb – kunne fremstille den. Ved at nægte eksporttilladelse for en bestemt datamattype blokerede USA det franske atomprogram. Eller med andre ord:

Ved at monopolisere sin viden på dataområdet var USA i stand til at bestemme den franske atomoprustnings omfang og hastighed. I sidste instans bøjede den amerikanske regering sig, bl. a. fordi en sådan politik kunne ventes at føre til udvikling af en fransk dataindustri, der ville blive konkurrent til de amerikanske firmaer på det civile marked.

Et andet element, der må trækkes frem, er den såkaldte »spin-off« effekt. Våbenprogrammerne tillige med rumforskningen har bibragt de lande, der er længst fremme, teknologiske færdigheder, som de er alene om at besidde, og som lader sig anvende til industrielt brug. Disse forskningsprogrammer har ført til teknologiske nyskabelser og forskningsmæssige landvindinger, der næppe kunne have været opnået på anden vis. Den herved indvundne viden sætter de pågældende landes industri i stand til at fremstille hidtil ukendte produkter og derved få et forspring fremfor sine konkurrenter. I disse tilfælde sker der en fuldstændig ændring af begrebet konkurrenceevne, der fra at vedrøre produktionsomkostningerne pr. produceret enhed nu bliver ensbetydende med evnen til at fremstille et produkt, som andre ikke formår. Pris og omkostninger mister deres betydning i traditionel forstand. Man kan forlange den prist for sit produkt, som man ønsker, derigennem opnå en bytteforholdsgevinst og således forbedre indkomsten pr. indbygger. Jo mere avancerede teknologiske produkter, man fremstiller, jo lettere er det selv at fastsætte prisen og derved udnytte køberen i det optimale omfang. Jo lavere teknologisk indhold et produkt har, jo stærkere føres konkurrencen på prisen og jo lavere bliver aflønningen til produktionsfaktorerne.

Et tredje element, der bør fremhæves, er efterspørgselsudviklingen. Efterspørgslen efter de traditionelle industriprodukter med lavt teknologisk indhold er i mange tilfælde stationært og vokser i bedste fald relativt svagt. Inden for disse sektorer sker der følgelig en ringe produktionsudvidelse, og konkurrencen, der føres på priser, holder aflønningen til produktionsfaktorerne nede. Produktivitetsgevinster vil have tendens til at manifestere sig dels i form af et faldende antal beskæftigede, dels i form af en ændring i de relative priser til ugunst for den pågældende industrisektor. Situationen er for produkter med et højt teknologisk indhold stort set omvendt. Efterspørgslen stiger kraftigt. For adskillige produkter har man for visse perioder kunnet iagttage en exponentiel stigning. Selv med en betydelig produktivitetsgevinst kan beskæftigelsen udvides, og aflønningen til produktionsfaktorerne forøges. Der opstår et problem, når den pågældende sektor skal tilpasse sig fra exponentiel til »normal« stigningstakt, men det er vel at mærke en tilpasning fra én vækstrate til en anden og burde ikke frembyde uoverstigelige problemer. En god planlægning såvel på samfunds- og virksomhedsniveau skulle kunne medføre, at denne tilpasning foregår på smidig vis.

Konklusionen af dette er, at vel går det land, der fremstiller traditionelle industriprodukter med et lavt teknologisk indhold, ikke fallit, men det bliver afhængigt militært og politisk af de teknologisk mest avancerede stater. Dets bytteforhold vil blive forringet og derigennem påvirke nationalindkomsten i negativ retning, og mulighederne for at forøge, subsidiært vedligeholde, beskæftigelsen vil være dårlige.

I næppe noget andet land har bevidstheden om forbindelsen mellem industriel og teknologisk formåen og politisk indflydelse spillet en så stor rolle i perioden efter 1945 som i Frankrig. Frankrig kom ud af den anden verdenskrig med et ødelagt produktionsapparat, og det franske samfunds traditioner var fra mellemkrigstiden domineret af småindustri, håndværksvirksomheder, småhandlende og landbrug. Det var et stationært samfund. Monnet-planen fra 1947 – 1952/53 var udtryk for et helt nyt syn på samfundsudviklingen. Den startede med slagordet »modernisation ou décadence«, og dens målsætning var at øge kapaciteten i de såkaldte basisindustrier for derved at skabe baggrund for økonomisk og industriel vækst. Man kan sige, at Monnet-planen var udtryk for et politisk ønske om at udvikle Frankrig industrielt. Senere planer udstraktes til at omfatte stort set hele den franske økonomi, men fortsat med hovedvægten på udvikling af produktionsapparatet. I løbet af 1960'erne blev denne mere generelle målsætning suppleret af planer om udvikling af særlige industrisektorer. Dette gjaldt først og fremmest de teknisk højt udviklede sektorer. Den franske regering har siden 1945 bevidst tilstræbt for det første en industriel udvikling over en bred front, for det andet at fremme de teknologisk mest avancerede sektorer. Midlet hertil har været den franske økonomiske planlægning. Siden 1947 har der været fem økonomiske planer, og den sjette plan er netop begyndt. En egentlig industripolitik er først blevet udformet i de senere år. Hovedelementet i såvel den økonomiske planlægning som i industripolitikken har været statslig intervention i den ene eller anden form ledsaget af foranstaltninger til kapitaltilførsel og/eller skattebegunstigelser.

Hovedpunkterne i den økonomiske planlægning var udover at modernisere og udvikle industrien samt indføre nye og mere effektive ledelsesmetoder at ændre den franske befolknings indstilling fra førkrigstidens stationære anskuelser til en tro på uafbrudt udvikling, ekspansion og konkurrence. Dette blev opnået; delvis ved at prisstabilitet og ligevægt på betalingsbalancen blev nedprioriteret i forhold til den økonomiske vækst. Ved oprettelsen af Det europæiske økonomiske Fællesskab (CEE) i 1958 frygtede mange, at det ville gå hårdt ud over fransk industri. Udviklingen synes imidlertid at have vist noget andet, og fællesmarkedet medførte væsentlige økonomiske fordele for Frankrig. For det første blev konkurrencen nok hårdere end den tidligere havde været, men til gengæld ikke så hård som

frygtet. Den franske stat greb desuden ind, og bl. a. under henvisning til den stigende konkurrence øgedes bestræbelserne på at modernisere industrien, og, indtil det var sket, i det omfang det var muligt at beskytte industrien. For det andet – hvad enten det nu helt eller delvis skyldes fællesmarkedet eller ej – kom alle de seks CEE-lande fra 1958 ind i gunstig konjunkturfase, der åbnede mulighed for nye industrier til erstatning for de, der blev nedlagt. For det tredje og måske det mest væsentlige fik Frankrig store økonomiske fordele af den fælles landbrugspolitik. Det var lettere at føre en aktiv industripolitik, når dette ikke skete på bekostning af landbruget. Ydermere medførte de stigende valutaindtægter fra landbruget, at der blev et større valutarisk spillerum for fransk økonomis omstrukturering.

Resultatet af denne politik er, at fransk industri i dag står midt i den stærkeste omstillingsproces noget vesteuropæisk land har oplevet siden århundredskiftet. Der er fortsat i tusindvis af små, urentable virksomheder, men de er ved at forsvinde. Til gengæld vokser helt moderne storforetagender op, ofte dannet ved fusion af 3, 4 eller 5 eksisterende mellemstore virksomheder. Den franske regering bidrager aktivt til denne omstrukturering og leder den bevidst over mod de teknisk højt udviklede industrisektorer. Den videnskabelige og forskningsmæssige aktivitet i Frankrig søges orienteret mod anvendt forskning, der vil begunstige den industrielle anvendelse af forskningsresultater, medens grundforskningen og de store videnskabelige programmer, som f. eks. atomforskning og rumforskning, sættes i anden række.

Målsætningen er at fordoble industriproduktionen i tiåret 1970 – 1980. Med henblik herpå tilstræbes en årlig gennemsnitlig vækstrate for industriproduktionen på 7,5 pct. Lykkes denne politik vil Frankrig i 1980 være Europas førende stat – industrielt og politisk; ikke blot i kraft af sin industriproduktions størrelse, men især som følge af industripotentiellets koncentration om de teknologisk højt udviklede sektorer.

2. ØKONOMISK PLANLÆGNING I FRANKRIG

Fransk økonomisk politik har siden 1947 været domineret af en særlig form for økonomisk planlægning. Det franske planapparat er bygget op omkring »Commissariat Général du Plan«, der udarbejder alternative planforslag baseret på forskellige vækstrater for bruttonationalproduktet. Regeringen vælger den politisk foretrukne vækstrate, og på dette grundlag starter en omfattende konsultationsvirksomhed, hvori repræsentanter for industrien, fagforbund, tjenestemænd o. s. v. deltager, og hvis formål er at udmønte den generelle målsætning og dens konsekvenser på sektorbasis. Dette sker dels horisontalt, d. v. s. arbejdskraft, finansiering, egnsud-

vikling o. lign., dels vertikalt, d. v. s. økonomiske og industrielle sektorer. Udviklingen i de respektive sektorer undersøges, man søger at opstille skøn over den økonomiske situation i den kommende plans afsluttende år, og der fremsættes forslag til foranstaltninger til fremme af planens opfyldelse. Herefter udarbejder »Commissariat Général du Plan« den endelige og detaillerede plan, der forelægges regeringen og parlamentet til godkendelse.

Planernes gennemførelse er vanskelig at opnå, eftersom den franske økonomi som de øvrige vesteuropæiske landes er en markedsdirigeret økonomi. Regeringens vigtigste instrumenter er overtalelse og indirekte påvirkning (skattebegunstigelser m. v.); fransk økonomisk planlægning er blevet betegnet som »planification par la salive«. Følgende elementer må betegnes som de vigtigste i bestræbelserne på at føre planerne ud i livet. For det første er flere af Frankrigs store industriforetagender (det gælder således Renault, den største bilfabrik) nationaliserede. Herigennem kan regeringen direkte påvirke den økonomiske aktivitet, særlig investeringerne, og ydermere opnå en psykologisk påvirkning af den private sektor. For det andet er arbejdsgivere og fagforbund draget ind i selve forberedelsen og udarbejdelsen af planerne gennem den ovennævnte konsultationsvirksomhed. De får herved et mere eller mindre tyngende medansvar, dels – og sikkert mere væsentligt – bedre forståelse for deres funktion i sammenhængen. Der banes herved mulighed for, at regeringen kan overtale de pågældende til at handle i overensstemmelse med planen. Endelig anvendes indirekte påvirkning ved hjælp af elementer fra den økonomiske politik. Det vigtigste af disse har været kapitaltilførsel, hvor regeringen som følge af utilstrækkelig privat kapitalforsyning samt et ret uudviklet kapitalmarked har kunnet spille en betydelig rolle. I perioder, hvor der har været kreditrationering ledsaget af andre pengepolitiske foranstaltninger, har disse været administreret på en måde, der var i overensstemmelse med den aktuelle plans målsætning. På det skattepolitiske område har visse former for skattebegunstigelse været taget i anvendelse.

Den første plan (1947–1952) havde tre hovedformål: prioritere genopbygningen, organisere den offentlige sektors aktivitet og fordele Marshall-hjælpen. Planen gav prioritet til basisindustrierne og infrastrukturen. Elektricitetsforsyningen, kul, stål, cement, jernbanerne, havne, landbrugsmaskineri. I det store og hele blev planens målsætning opfyldt. Den anden plan (1954–1957) var i langt højere grad orienteret mod de egentlige forarbejdningsindustrier og omfattede ligeledes udbygningen af den forskningsmæssige og videnskabelige indsats, produktiviteten og egnsudvikling. Den tredie plan (1958–1961) samt interimsplanen for 1960–1961 havde først og fremmest til formål at udjævne de uligevægte, som den kraftige ekspansion siden 1947 havde ført med sig. Det drejede sig i før

ste række om: underskuddet på betalingsbalancen, inflationen og landbrugsproduktionen. Den fjerde plan (1962–1965) tog sigte på tre afgørende ændringer i det franske samfund: det efter franske forhold eksplosionsagtige stigende antal unge, der nåede den erhvervsaktive alder, fællesmarkedet og virkningerne af afkoloniseringen og Algeriets uafhængighed. For første gang fik de kollektive behov prioritet. Den femte plan (1966 – 1970) lagde vægt på nødvendigheden af at udbygge de produktive investeringer og på samme tid forøge de offentlige goder, som det stigende antal unge og urbaniseringen medførte en stærkt stigende efterspørgsel efter. Gennemførelsen af denne plan blev selvsagt stærkt påvirket af begivenhederne i maj/juni 1968.

Fransk økonomisk planlægning må vurderes til at have været en succes. Den målsætning, som i planerne har fået prioritet: høj vækstrate, modernisering og udvikling af produktiviteten er blevet opnået. Fra 1949 til 1963 steg produktionen pr. år med gennemsnitligt 4,6 pct., svarende til 3,7 pct. pr. indbygger; industriens vækstrate var gennemsnitligt 5,3 pct. pr. år. Fra 1964 til 1966 steg bruttonationalproduktet pr. år gennemsnitligt med 4,9 pct. og fra 1966 til 1970 med gennemsnitligt 5,8 pct.; industriens årlige vækstrate var fra 1966–1970 gennemsnitligt 6,8 pct.

Den sjette plan (1971–75) tillægger den industrielle udvikling klar prioritet. Målsætningen er en årlig vækstrate for industriproduktionen på 7,5 pct. (tilsvarende tal for 1966–1970: 6,8 pct.) mod 5,9 pct. for hele bruttonationalproduktet. (De første og foreløbige skøn for 1971, der konjunkturmæssigt set har været et ugunstigt år, tyder på en vækst for bruttonationalproduktet på 5,5 pct. og for industriproduktionen på ca. 7 pct.).

Der er næppe tvivl om, at den franske regering mener det alvorligt, når den taler om at fordoble industriproduktionen i løbet af det næste tiår, og at man vil benytte sig af det allerede effektive apparat, som fransk økonomisk planlægning har vist sig at være. Under drøftelserne om en udbygning af det økonomisk-politiske samarbejde i Det europæiske Fællesskab har Frankrig sat sig imod forslag, der kunne berøre muligheden for fortsat at gennemføre en uafhængig økonomisk planlægning. Da de nye valutakurser overfor dollar i efteråret 1971 forhandledes, var det ganske tydeligt, at Frankrig massivt modsatte sig ændringer i franc'ens stilling, som ville kunne have negativ virkning for fransk industris konkurrenceevne.

3. DEN FRANSKE INDUSTRIPOLITIK

Fra den økonomiske planlægnings start i 1947 har industripolitikken været indpasset i planerne som et af disses vigtigste elementer. Den industripolitiske målsætning for den femte plan (1966 – 1970) var: for det første at styrke fransk industris konkurrenceevne på europæisk og globalt

niveau; for det andet at udvikle en række industrier af international størrelse og omkring disse opbygge en ring af små og mellemstore virksomheder.

Der er sket det nye de sidste par år, at en industripolitik – mere præcis, detailleret og retningsbestemt, end det lader sig ske inden for den økonomiske planlægnings rammer – er blevet udformet og sat i værk. Hovedelementerne heri er:

a) aktiviteten på det forskningsmæssige og teknologiske område skal orienteres mod industriel anvendelse. Det vil bl. a. ske ved at grundforskningen og de store tekniske og videnskabelige programmer nedprioriteres i forhold til anvendt forskning og fremme af innovationer inden for industrien. Statsbudgettet for 1971 viste allerede den ændring, der her var sket. De samlede videnskabelige bevillinger steg med 11,6 pct., medens den finansielle bistand til industrielle projekter forøgedes med 20 pct.;

b) bistand til industriel udvikling ved hjælp af det i 1970 oprettede IDI (l'Institut de développement industriel). IDI's formål er at tilvejebringe den finansielle baggrund for en hurtig og effektiv kommerciel udnyttelse af små og mellemstore virksomheders teknologiske nyskabelser i de tilfælde, hvor virksomhederne ikke selv besidder fornøden kapital. IDI er endnu ikke trådt i fuld funktion, men indtil sommeren 1971 var der indløbet godt 400 anmodninger. IDI anslås at ville råde over 200. mil. francs. pr. år;

c) sikre industriel og økonomisk uafhængighed på en række nøgleområder, men ikke for enhver pris. Bistanden til dataindustrien (den såkaldte »Plan-Calcul«) fortsættes under den sjette plan, men regeringen har samtidig gjort det klart, at den ikke i det uendelige vil betale store summer for at holde CII (Compagnie Internationale pour l'Informatique) i live, og at målsætningen er et konkurrencedygtigt CII, der kan stå på egne ben. Samme holdning kom frem på det nukleare område, hvor den franske teknik blev opgivet til fordel for en amerikansk metode. Også de mindre ambitiøse rumprogrammer taler deres tydelige sprog;

d) indgreb for at hindre opkøb af franske virksomheder af virksomheder hjemmehørende i lande uden for CEE i tilfælde, hvor en hel industrisektor ville blive berørt heraf. Formålet er at bevare det franske industripotentiel på franske hænder, og den franske regering har i en række tilfælde forhindret opkøb planlagt af først og fremmest amerikanske firmaer. I tilfælde, hvor opkøb har en mere begrænset virkning, er standpunktet pragmatisk;

e) overfor udenlandske investeringer i Frankrig hersker samme grundindstilling. Sådanne investeringer må ikke koncentreres i »følsomme« sektorer og bør i første række vedrøre nye fabrikker og ikke opkøb af allerede eksisterende produktion;

f) en kraftig omstrukturering med sigte på at danne større industrielle enheder og derved forøge konkurrenceevnen.

Fransk industri beskæftigede ved slutningen af 1960'erne lidt over 40 pct. af arbejdsstyrken (Forbundsrepublikken Tyskland 48 pct.) mod godt 30 pct. i 1946,; industriproduktionens andel af bruttonationalproduktet var ca. 48 pct. (Forbundsrepublikken Tyskland: ca. 50 pct. Det er således en misforståelse at betragte Frankrig som et ikke-industrialiseret land. Det der først og fremmest er særegent for den franske industri, er spredningen mellem små og store virksomheder samt det store antal småvirksomheder. Godt 15 pct. af alle franske virksomheder beskæftiger under fem arbejdere (Forbundsrepublikken Tyskland: 7,6 pct.), og de helt store virksomheder er forholdsvis få. Det amerikanske tidsskrift »Fortune« kortlagde i 1966 verdens 15 største (klassificeret efter omsætning) industrivirksomheder sektor for sektor. Ingen fransk virksomhed var med i følgende sektorer: jernindustri, elektriske maskiner, kemisk industri, pharmaceutiske produkter, tekstilindustri, papirindustri, fødevareindustri. En enkelt fransk virksomhed var blandt de 15 største i følgende sektorer: olieindustri, maskinindustri, flyvemaskineindustri, gummi og glas. Den eneste sektor, hvor mere end én fransk virksomhed figurerede, var bilindustrien. I samme forbindelse kan nævnes, at ud af 80 virksomheder i verden med en omsætning på mere end 1 mia. US $ (stadig for 1966) var der 29 europæiske, hvoraf kun tre (3) var franske. På denne baggrund kan det næppe undre, at omstrukturering og koncentration har været nøgleord i fransk industripolitik.

Kernen i omstruktureringen er at forstærke fransk industris stilling, ikke blot ud fra almindelige industripolitiske overvejelser, men tillige for at forbedre de franske virksomheders forhandlingsposition overfor andre europæiske virksomheder, når det længe ventede europæiske virksomhedsarbejde måtte komme i gang. Premierminister Jacques Chaban-Delmas har i et interview (»L'Expansion: Ma politique industrielle«, december 1970) præciseret den franske regerings politik på følgende måde: Dannelsen af nationale enheder eller grupper er kun at betragte som en etape på vejen mod forhandlinger om internationalt samarbejde. I sidste instans er der kun to mulige veje. Enten med det samme danne multinationale enheder eller at lade virksomhederne i de forskellige lande starte med at koncentrere deres kræfter i en eller to grupper, før forhandlinger om internationalt samarbejde pågyndes. Den franske regering er af den opfattelse, at den første mulighed er den bedste, men at Frankrig, eftersom dets nabolande har valgt den anden mulighed, også ser sig nødsaget dertil for at undgå, at de franske virksomheder bliver bragt i en svag forhandlingssituation.

De mest betydningsfulde omstruktureringer og koncentrationer indenfor de vigtigste industrisektorer har været følgende: 1)

a) *Kul.* Efter at det i genopbygningsperioden 1947–1952/53 var lykkedes at udvide kulproduktionen fra 47 til 58 mio. tons, og der opnåedes rekordproduktion i 1958 med 60 mio. tons, kom konkurrencen fra olie, naturgas om atomkraft, der gjorde store dele af kulproduktionen urentabel, og stilledc krav om reduktion af produktionen og nedlægning af kulminer. Produktionen er nedbragt til godt 43 mio. tons i 1970, og der tales om 30 mio. tons i 1975. For at undgå beskæftigelsesvanskeligheder er der holdt igen på produktionsafviklingen, hvilket har kostet kolossale summer i statstilskud.

b) *Olie.* I den femte plan fastlagdes følgende politik: 1) forsyningen, passende fordelt på produkttyper, skal sikres af både internationale og franskkontrollerede selskaber; 2) de franskkontrollerede selskaber skal tilsammen være af en størrelse svarende til det franske forbrug; 3) deres raffinerings- og fordelingsvirksomhed udenfor Frankrig skal svare til udenlandsk ejede selskabers tilsvarende aktiviteter i Frankrig; 4) udenrigshandelen med færdige produkter skal mindst balancere. Den 1. 1. 1966 dannedes E. R. A. P. (Al'Entreprise de recherche et d'activité pétrolières) ved sammenslutning af fire selskaber. Som et resultat af denne politik kontrollerede de franskejede selskaber, foruden E. R. A. P., C. F.P. (Compagnie française de pétroles) og Antar i 1967 50 pct. af det franske marked. Udadtil søgte CSP i 1968 at overtage det tyske selskab Gelsenkirchener, men uden held. I 1971 er Antar opslugt af de to store selskaber, der tillige har indgået en aftale om udviklingen af kemiske produkter. Afgørende for eksistensen af en selvstændig fransk olieindustri har været statslig intervention og tilskud. Der har formodentlig været stærke politiske og militære overvejelser inde i billedet ved udformningen af denne politiks forskellige stadier, men den industripolitiske konsekvens har været, at den franske olieindustri i dag må anses for at være konkurrencedygtig;

c) *Atomkraft.* Her har man opgivet at udvikle den franske metode (baseret på naturligt uran og grafit) og foretrukket den gennemprøvede amerikanske metode (baseret på beriget uran og vand). Der er dannet to industrigrupper. C. G. E. (Compagnie générale d'électricité) har overtaget Alsthom og søger at udnytte den af General Electrics (der igen samarbejder med det franske selskab Babcock-Fives) udviklede teknik. Den anden gruppe er koncentreret om Creusot-Loire, der samabejder med Brown-Boveri og søger at udnytte den af Westinghouse udviklede teknik. Derudover findes firmaet Jeumont-Schneider, hvis placering endnu ikke

[1]) Listen gør ikke forsøg på at være udtømmende, men trækker en række eksempler frem.

er afklaret, men hvor den franske regering for godt to år siden forhindrede, at Westinghouse overtog aktiemajoriteten;

d) *Jern og stål.* Medio 1960'erne var den franske jern- og stålindustri (koncentreret om fem store virksomheder) kommet i så store vanskeligheder, at industriens overlevelsesmuligheder, såfremt staten ikke trådte til, måtte betvivles. I juli 1966 blev den såkaldte »plan professionnel«, hvis hovedelement var offentlig finansiel bistand til den nødvendige omstrukturering, skrevet under. Til gengæld påtog industrien sig en forpligtelse til at gennemføre en omfattende reorganisering. De tre selskaber De Wendel, Sidélor og Mosellane blev fusioneret til ét: Wendel-Sidélor, der herved blev det største franske foretagende indenfor jern- og stålområdet, det tredjestørste europæiske og nr. 10 globalt set. To andre selskaber Usinor og Lorraine-Escaut blev fusioneret til ét: Usinor. Af fem selskaber dannedes således to store grupper. Dette blev fulgt op af en geografisk reorganisering. Usinor-gruppen skal udvikles i Dunkerque-området; Wendel-Sidélor-gruppen i Lorraine, men har et helt produktionsapparat under opbygning i et nyt industriområde ved Fos i Sydfrankrig. Resultatet er bl. a., at fra 1966 til 1968 faldt arbejdsstyrken med 15.000 og er siden bragt yderligere ned. Samtidig er produktiviteten steget kraftigt. Fra 1966 til 1969 forøgedes produktionen af stål pr. arbejdstime pr. mand med 11 pct.;

e) *Ikke-jernholdige metaller.* Aluminium er et af de få områder, hvor et fransk firma, Péchiney, i mange år har været blandt de førende. I slutningen af 1960'erne var Péchiney den største europæiske producent indenfor sit område og fjerdestørst på global basis. Da det amerikanske selskab, Kayser, i 1966 søgte indpas på det franske marked gennem overtagelse af Tréfirmétaux, greb staten ind og tilbød Péchiney forkøbsret. Péchiney benyttede sig heraf, men kom alligevel ikke fri af alle problemer. Hjemmemarkedet var sikret, men til gengæld for lille; eksportproduktionen og produktionen udenfor Frankrig måtte forøges. Péchiney har siden 1955 opbygget en produktion udenfor Frankrigs grænser. Vigtigst heraf er aktiviteterne i USA, hvor Péchiney i 1962 overtog Hownet, i 1964 sammen med Amax oprettede selskabet Intalco for at fremstille aluminium på USA's vestkyst og i 1968 stadig sammen med Amax oprettede Eastalco til produktion af aluminium på østkysten. Péchineys andet problem var en for høj specialiseringsgrad; dette synes overvundet ved den nylige fusion med Ugine-Kuhlmann, der på metalområdet har tilført ekspertise vedrørende nikkel og specialstål og dertil har en omfattende produktion på grænseområdet mellem den kemiske og den metallurgiske industri. Péchiney-Ugine-Kuhlmann er med en omsætning på over 15 mia. francs Frankrigs største industriforetagende. Et andet selskab af internationalt format, Le Nickel-Penarroya, (dannet i 1968 ved sammenslutning af Le Nickel (Nik-

lelproducent) og Penarroya (Blyproducent), for nylig forstærket med Mokta, er mindre, men har til gengæld en mere diversificeret produktion og en højere vækstrate;

f) *Den kemiske industri.* Overfor de tyske (BASF, Hoechst, Bayer) og britiske (ICI) giganter var den franske industri i en udsat position; den franske regering har siden medio 1960'erne søgt at koncentrere den kemiske industri omkring Rhône-Poulenc og med henblik herpå fremmet en række fusioner og udskillelser af kemiske aktiviteter fra andre selskaber. Glasproducenten Saint-Gobain og metalproducenten Péchiney sammenlagde i 1961 deres kemiske aktiviteter. Denne gruppe blev i 1970 overtaget af Rhône-Poulenc umiddelbart efter Rhône-Poulencs overtagelse af det hidtil uafhængige selskab Progil. Dette gjorde Rhône-Poulenc til verdens sjettestørste kemiske industrivirksomhed. Ugine-Kuhlmann, det andet store franske foretagende indenfor denne sektor med speciale i metallurgisk kemi (f. eks. ammoniak, klor, svovldioxyd), er fusioneret med Péchiney (jfr. 3 e). I 1971 fusionerede Clin-Byla (årsomsætning 250 mio. francs) og Midy (årsomsætning 220 mio. francs) og blev herved tredjestørste franske selskab indenfor dette område;

g) *Maskinindustrien.* Det er en af de sektorer, hvor kortene endnu ikke ligger på bordet, og flere konstellationer er blandt de mulige. Industriens ret svage position og manglen på et virkeligt internationalt selskab gør det nødvendigt, at der snart træffes en beslutning. Regeringen har uden resultat forsøgt en tilnærmelse mellem de to største virksomheder Creusot-Loire og Babcock-Fives. Begge disse grupper dannedes i 1969. Creusot-Loire ved fusion mellem Les Forges de la Loire, Le Creusot (omsætning 1,5 mia. francs) og Delattre-Levivier. Babcock-Fives ved at Fives-Lille-Caille (omsætning 0,5 mia. francs) overtog Babcock et Wilcox France. Der har endvidere været store vanskeligheder ved at finde en passende placering for den tredje gruppe Jeumont-Schneider; dette spørgsmål synes nærmest at være gået i hårdknude, siden den franske regering forhindrede, at dette firma blev overtaget af Westinghouse;

h) *Elektronik.* Den franske regering har på dette område ført en meget aktiv politik. I 1968 påbegyndtes en fusion mellem Thomson-Houston og CSF, der afsluttedes i 1969 med dannelsen af Thomson-CSF, der er det største selskab på elektronikområdet i Frankrig (årsomsætning: 6,6 mia. francs) med speciale indenfor elektroniske komponenter og måleinstrumenter. Fusionen blev gennemført med offentlig finansiel bistand, særlig gennem offentlige indkøb, bl. a. til militæret og ved tilskud til forsknings- og udviklingsarbejde. Endvidere er dette selskab Frankrigs største producent af »de hårde hvidevarer« med ca. 650.000 køleskabe og ca. 450.000 vaskemaskiner pr. år. Antallet af køleskabsproducenter er fra otte i 1966, hvoraf den største (Claret) fremstillede 160.000 og den mindste (Sud-

Aviation) 35.000, bragt ned til praktisk taget kun én (Thomson-gruppen). Mellem Thomson-gruppen og det andet store foretagende, CGE, er der udarbejdet en form for arbejdsdeling. Thomson-gruppen er specialiseret i elektronik og dataområdet. CGE opererer kun på disse områder, hvis det har tilknytning til telekommunikation, men har dog også interesser i CII (Compagnie Internationale pour l'Informatique). CGE's hovedområde er tungere elektrisk udstyr og er i kraft af overtagelsen af Alsthom det altdominerende selskab på dette område i Frankrig;

i) *Dataindustrien.* I begyndelsen af 1960'erne var den franske dataproducent Machines-Bull en af Europas teknisk førende, men kom, da IBM lancerede serie 360, i betydelige vanskeligheder. General Electric, der følte sig klemt på det amerikanske hjemmemarked, købte i 1964 Machines Bull (og har senere afhændet det til Honeywell). Frankrig stod derefter uden nogen dataindustri, hvilket af politiske, militære og industrielle grunde blev anset for uacceptabelt. Modtrækket kom i 1965 med begyndelsen til »Plan Calcul«, der tilsigtede en sammenslutning af de under andre elektronikfirmaer (CSF, CGE, Schneider) eksisterende småafdelinger til ét selskab, CII (Compagnie Internationale ppour l'Informatique), og offentlig finansiel støtte til opbygning af dette selskab. I tilslutning hertil er der påbegyndt et uddannelsesprogram for personnel af betydeligt omfang, og beslægtede produktionsområder (F. eks. integrerede kredsløb) er blevet udvidet stærkt. Regeringens tilskud til Plan Calculs gennemførelse har været af et meget betydeligt omfang, uden at der endnu kan siges noget klart om, hvorvidt bestræbelserne er kronet med held eller ej. Fra fransk side er der bestandig søgt et samarbejde med andre europæiske producenter. I begyndelsen af 1972 gav disse bestræbelser sig konkret udslag med samarbejdsaftalen mellem CII og Siemens, der tager sigte på en europæisk produktion omfattende hele skalaen af datamattyper. Philips har været inde i billedet som en mulig tredjepart, og i Storbritannien fremkaldte aftalen ændringer i ICL's ledelse.

j) *Skibsbygning.* I 1965 var der i Frankrig fem store skibsværfter (Dunkerqe, La Ciotat, La Seyne, Nantes og Saint-Nazaire) med en samlet årsproduktion på 400.000 tons, svarende til 6 pct. af verdensmarkedet. En statslig hjælp på 25 – 30 pct. af skibsprisen sikrede disse værfters overlevelse. Bl. a. som følge af CEE-reglerne om statsstøtte til skibsbygning startedes i 1968 en restrukturation med henblik på at danne to store grupper hver med omkring 9000 beskæftigede og en årsproduktion på hver godt 250.000. Grupperne består af Dunkerque – La Ciotat – La Seyne henholdsvis Nantes – Saint-Nazaire;

k) *Flyvemaskineindustrien.* Den franske flyvemaskineindustri må anses for at være Europas førende. I slutningen af 1960'erne beskæftigedes 105.000 personer. I 1967 overtog det eneste privatejede selskab, Dassault,

Bréguet samtidig med fusioner inden for den offentlige sektor. Flyfabrikken Sud-Aviation overtog Potez, og motorfabrikken S. N. E. C. M. A. fik kontrol over d'Hispano-Suiza. I marts 1969 traf den franske regering beslutning om at fusionere Sud-Aviation og Nord-Aviation til ét selskab, S. N. I. A. S. Der er herefter to flyproducenter, det statsejede S. N. I. A. S. og det privatejede Dassault, og én motorfabrikant S. N. E. C. M. A. Der er en række internationale samarbejdsprojekter på europæisk basis igang, der i hvert fald teknisk set er vellykkede. Concorde, Jaguar samt helikoptere mellem de statsejede selskaber i Frankrig og Storbritannien; Airbus mellem Frankrig og Forbundsrepublikken Tyskland og et privatejet britisk selskab. Mercure, hvor Dassault har samarbejdspartnere i flere lande;

l) *Bilindustrien.* De to største producenter, det statsejede Renault og det privatejede Peugeot, er gået i samarbejde. Endnu er dette dog ikke konkretiseret. Den tredje store franske producent, Citroën, er tilknyttet Fiat. På lastvognsområdet har Saviem (Renault) indgået en samarbejdsaftale med det tyske KHD, det svenske Volvo og det hollandske DAF;

m) *Fødevareindustrien.* Dette er, hvilket næppe kommer overraskende, en af de vigtigste sektorer i fransk erhvervsliv, 6,4 pct. af bruttonationalproduktet, 8 pct. af den industrielle arbejdsstyrke. Til gengæld en af de sektorer, hvor småvirksomhederne har blomstret (– alt for godt!), 30.000 virksomheder. 98 pct. heraf beskæftiger mindre end 50 lønmodtagere, og den største franske virksomhed har en omsætning (1,4 mia. francs) på godt 11 pct. af Nestlé's og 4 pct. af Unilever's. De sidste fem år har der været omfattende sammenslutninger, men der er endnu ikke tegn på fremkomsten af en gruppering af europæisk – for slet ikke at tale om internationalt – format.

Skal man trække nogle hovedpunkter frem ved fransk industris struktur, må det blive følgende:

– Kun ganske få af de på den europæiske rangstige højt placerede franske virksomheder er vokset op af sig selv. Med undtagelse af Michelin, Peugeot og Air Liquide er de dannet ved sammenslutninger, og adskillige har endnu ikke udtømt strukturfordelene ved sammenslutninger og/eller samarbejde;

– der ser ikke ud til at kunne skabes multinationale gigantselskaber som Unilever eller Shell på grundlag af den gennemførte omstrukturering. Af selskaber, som på afgørende vis vil kunne dominere sin sektor i Europa og være blandt de største globalt set, er der faktisk kun Péchiney-Ugine Kuhlmann. Men det er heller ikke givet, at gigantformatet er det mest optimale;

– inden for praktisk taget hver industrisektor er det lykkedes at skabe et eller to franske selskaber af europæisk format. En række af disse synes velegnede til yderligere ekspansion. Det gælder for eksempel Michelin,

Peugeot-Renault, Rhône-Poulenc, CEP, l'Oréal. Andre er vel af mere defensiv karakter som for eksempel CGE og CSF-Thomson;

– der er ikke skabt et virksomhedssamarbejde på europæisk plan til trods for, at der inden for adskillige sektorer synes at være behov for det.

5. AFGØRENDE FAKTORER FOR UDVIKLINGEN I 1970'ERNE

a) *Vækstprojektioner 1970 – 1980*

OECD har forsøgt at kortlægge den økonomiske vækst i de europæiske lande i 1960'erne og give et billede af den udvikling, der kan ventes i 1970 – 1980.

Af de tre lande, Frankrig, Forbundsrepublikken Tyskland og Storbritannien, har Frankrig haft såvel den højeste økonomiske væskt som stigning i produktiviteten. Fra 1960 –1965 var den årlige vækstrate i produktionen 5,8 pct. i Frankrig mod 5,1 pct. i Forbundsrepublikken Tyskland og 3,0 pct. i Storbritannien. For produktiviteten var de tilsvarende tal 5,2 pct., 4,4 pct. og 2,2 pct. Fra 1965 til 1970 steg produktionen pr. år med 5,3 pct., 4,3 pct. og 2,4 pct. og produktiviteten med 5,2 pct., 4,4 pct. og 2,9 pct. I perioden 1955 – 1968 var vækstraterne i de forskellige sektorer:

Årlig vækstrate	Frankrig	Forb.rep. Tyskland	Storbritannien
Bruttonationalprodukt ...	5,7	5,1	2,8
Landbrug	2,3	2,0	2,7
Industri	6,6	5,8	3,1
Serviceerhverv	5,2	4,7	2,4

Produktivitetsstigningen fordelt på sektorer giver følgende billede:

Årlig vækstrate for produktivitetsstigning i	Frankrig	Forb.rep. Tyskland	Storbritannien
Landbrug	6,1	6,1	5,8
Industri	5,3	5,0	2,9
Serviceerhverv	3,4	2,5	1,4

Endelig har OECD søgt at opgøre den årlige vækstrate for bruttonationalproduktet pr. beskæftiget person og finder følgende tal: Frankrig 5,1 pct., Forbundsrepublikken Tyskland 4,4 pct. og Storbritannien 2,4 pct.

Disse tal viser i det omfang, man overhovedet kan regne med statistik for produktivitet o. lign., at Frankrigs økonomiske vækst i meget stor grad skyldes en stigende produktivitet, og at denne stigning har været stærkere end i Forbundsrepublikken Tyskland og Storbritannien.

Hvordan bliver udviklingen i perioden 1970 – 1980? OECD anslår for de samme tre lande følgende tal, hvor 1970 som udgangspunkt er lig 100:

Bruttonationalprodukt	Frankrig	Forb.rep. Tyskland	Stor-britannien
1975	133	125	115
1980	179	157	137
Produktivitet			
1975	130	124	116
1980	169	154	133

Dette vil ifølge OECD føre til følgende rangorden af de europæiske lande stillet op efter bruttonationalprodukt pr. indbygger i 1980; det tilsvarende tal for 1968 er angivet i parentes. Den gennemsnitlige årlige vækstrate er anført yderst til højre.

	Bruttonational-produkt pr. ind-bygger, 1980	(1968)	Gnsn. årlig vækstrate 1970–1980
Frankrig	4.100 US$	(2.200)	6,0
Sverige	4.100 –	(2.800)	3,6
Schweiz	3.500 –	(2.600)	3,3
Norge	3.200 –	(2.100)	4,4
Danmark	3.200 –	(2.200)	3,8
Forbundsrep. Tyskland	3.200 –	(1.900)	4,6
Belgien	3.200 –	(1.900)	4,7
Luxembourg	2.700 –	(2.100)	3,2
Holland	2.600 –	(1.800)	4,6
Island	2.600 –	(1.900)	4,5
Finland	2.600 –	(1.500)	4,5
Italien	2.300 –	(1.300)	5,6
Østrig	2.200 –	(1.300)	4,9
	2.100 –	(1.600)	3,2
Irland	1.400 –	(0.900)	4,8

Projektioner af denne art er naturligvis altid underkastet en lang række usikkerhedsfaktorer. Det statistiske grundlag, der arbejdes på, er i sig selv af tvivlsom værdi. Politiske ændringer kan medføre ændringer i priorite-

ringen af samfundsopgaverne. EF's udvidelse, de internationale valutaproblemer osv., osv. kan bevirke, at projektionerne ikke holder.

Men alligevel. Det er sjældent helt ved siden af. Projektionerne er udarbejdet inden for en tidshorisont, hvor den tekniske udvikling, samhandelsmønster, stigning i den erhvervsaktive befolkning og størsteparten af de øvrige centrale elementer så nogenlunde kan overskues. Tabellen kan derfor tages som et om ikke helt præcist så dog i store træk sandsynligt billede af de europæiske landes økonomiske rangorden i 1980.

Det, der først og fremmest falder i øjnene er, at Europas nummer ét er Frankrig, som det eneste af de større europæiske lande blandt de første. Der er endvidere et betydeligt spring mellem Frankrig og det næste større europæiske land, Forbundsrepublikken Tyskland, hvis bruttonationalprodukt pr. indbygger vil være godt 75 pct. af det franske. Italien og Storbritannien ligger i bunden. Den megen tale om Forbundsrepublikken Tyskland som en økonomisk kæmpe, men politisk dværg, er ikke rigtig i overensstemmelse med disse projektioner. Derimod synes det som om Frankrig i det europæiske billede kommer i besiddelse af den økonomiske tyngde, dets politiske ambitioner efterstræber.

OECD's studium er udført i slutningen af 1960'erne. Udviklingen i 1970 og 1971 samt de foreliggende skøn for 1972 vil kunne give et svagt og helt foreløbigt fingerpeg, om projektionerne giver et nogenlunde rigtigt billede eller ser ud til at ramme ved siden af. Betragtes den procentvise stigning i bruttonationalproduktet og industriproduktionen, synes udviklingen stort set at falde godt i tråd med, hvad man kunne vente på baggrund af projektionerne.

Stigning i %	Frankrig	Forb.rep. Tyskland	Storbritannien	Italien
Bruttonationalprodukt				
1970	5,9	5,4	2,2	5,2
1971	5,5	3,5	1,5	0,5
1. halvår 1972 (skøn)	5 1/4	2,0	3,5	2 1/4
Industriproduktion				
1970	6,5	5,7	1,5	6,5
1971	5,5	2 3/4	1 1/4	− 3 1/4
1. halvår 1972 (skøn)	6,0	1,5	6,0	2,5

Tendensen her er tydeligt den, at Frankrig og Forbundsrepublikken Tyskland øger afstanden fra Storbritannien og Italien, og at den franske vækstrate hele tiden ligger over den tyske med større eller mindre variation.

b) Den industripolitiske målsætning i den VI. franske plan (1971 – 1975)

Den generelle industripolitiske målsætning for den VI. plan er at

- øge industriens bidrag til ligevægt i betalingssamkvemmet med udlandet og beskæftigelsen, ved at industriens andel af bruttonationalproduktet stiger,
- bevare fransk indflydelse i de industrier, der er nødvendige for udviklingen gennem en konsolidering af franske selskabers internationale placering og omstrukturering af truede sektorer.

Men generelt siges det, at moderniseringen af industrien igennem den VI. plans periode skal ske ved: konsolidering af de store industrigrupperinger og udbygning af deres udviklingsgrundlag, en forstærket økonomisk vækst for effektive og godt ledede små og mellemstore virksomheder og en accelereret omstilling af ikke-rentable eller dårligt ledede virksomheder. Omstruktureringen af produktionsapparatet, der påbegyndtes under den V. plan og endnu ikke er fuldendt, skal fortsættes. Begunstigelser til fusion og lignende skal opretholdes.

Planen opstiller tre prioritetssektorer: kemisk industri, maskinindustri og elektronisk industri, der først og fremmest vil være af betydning for en realisering af planens målsætning.

For maskinindustriens vedkommende er målsætningen at vende underskuddet på handelsbalancen for denne sektor og opnå et overskud på godt 1 mia. francs i 1975. Den tilstræbte årlige vækstrate er 8,5 – 9 pct., og investeringsforøgelsen 10 pct. Den kemiske industri har, i modsætning til maskinindustrien, nået en tilfredsstillende struktur og koncentration, og udviklingen skal præges af øgede investeringer. Produktionskapaciteten skal forøges for godt 5 mia. francs i hele planperioden. Den elektroniske industri forudses at forøge produktionen med 15 pct. pr. år. Dette betyder ikke, at de øvrige industrisektorer overlades til en mere eller mindre tilfældig udvikling. Tværtimod, for hver enkelt industrisektor er der opstillet en målsætning vedrørende den pågældende sektors placering i fransk industri. For en af de stærke sektorer, ikke-jernholdige metaller, siger planen således, at denne sektor er veludviklet og godt organiseret omkring et par store industrigrupper. Denne placering bør fastholdes og udbygges. Det bør bl. a. ske ved at udvikle ny og avanceret teknik. For en af de svage sektorer, tekstilindustrien, siger planen, at virksomhedsspredningen er for stor uanset de hidtil opnåede resultater vedrørende reorganisering. Anstrengelserne for at opnå en restrukturering og modernisering skal forstærkes.

Af særlig interesse er det, at bevillingerne til forskningsformål stiger væsentligt mere end bruttonationalproduktet (nemlig med 9,5 pct. pr. år), og at forskningen i højere grad skal orienteres over mod industriel anven-

delse. Fordelingen af bevillingerne, der for hele planperioden anslås til 21 mia. francs, er:

- 34 pct. til grundforskning, dvs. forskning beregnet på at udvide den menneskelige erkendelse,
- 56 pct. til forskning hovedsagelig beregnet på industriel anvendelse,
- 10 pct. til forskning om samfundets behov og det menneskelige miljø.

Fordelingen indebærer, at bevillingerne til grundforskning vil stige i takt med statsbudgettets almindelige stigning, medens det navnlig er udgifter til forskning med henblik på industriel anvendelse, der skal forøges. Den andel af de samlede forskningsudgifter, der anvendes i industrisektorerne, skal stige fra 35 pct. til 43 pct. fra 1970 til 1975. Af de sektorer, der navnlig vil nyde godt af statslig støtte til forskning og udvikling, kan nævnes: elektronik, dataindustrien, kemisk industri, metallurgi, maskinindustri og tungere elektrisk udstyr. Den statslige indsats skal følges op af øgede anstrengelser inden for den private sektor, hvis andel af de totale forskningsudgifter i Frankrig forudses at stige fra godt 30 pct. til 35 pct. fra perioden 1965 – 70 til 1970 – 75.

c) Arbejdskraft og produktivitet

For mange kommer det nok overraskende, at produktiviteten i fransk industri er så høj, som den er, og stiger stærkere end i både Forbundsrepublikken Tyskland og Storbritannien. En forklaring, som mange formentlig vil gribe til, nemlig at nationalindkomsten pr. indbygger er lavere i Frankrig, og at det på det lavere niveau er lettere at nå en stærkere produktivitetsstigning, holder ikke, for som tallene ovenfor viser, er nationalindkomsten pr. indbygger i Frankrig højere end i Storbritannien og, usikkerheden ved den slags beregninger taget i betragtning, stort set på samme niveau som i Forbundsrepublikken Tyskland. Man kan derfor forsøge sig med en intuitiv forklaring. Efter den anden verdenskrig var arbejdskraftmangel et af fransk økonomis store problemer, og først omkring 1960'erne kom de store årgange fra omkring 1945 i den erhvervsaktive alder.

Det er derfor et hovedelement i fransk økonomisk planlægning, at arbejdskraft var en mangelvare, som der måtte spares på. Derfor planlagde man produktionsapparatet ud fra dette hensyn og ud fra en forudsætning om, at tilgangen til arbejdsstyrken ville blive begrænset. Dette er ensbetydende med, at høj produktivitet indbygges i produktionsapparatet. Den tilstræbte totale produktion opnås kun ved stor produktion pr. beskæftiget. Da der i 1960'erne kom en meget voldsom tilgang til arbejdsstyrken med de store årgange, kunne den højere produktivitet opnås på en større arbejdsstyrke og gav sig udslag i dels en stærk produktionsforøgelse pr. indbygger, dels en stigende arbejdsløshed. Et af fransk industris stærkeste kort

er formentlig, at man har opbygget sit produktionsapparat forkert, nemlig ud fra den forudsætning, at der er langt færre arbejdere til rådighed end der faktisk er. En sådan indretning af det grundlæggende produktionsapparat beholder sin virkning i lang tid og kan næppe ventes at ændre sig afgørende i 1970'erne. Det stiller to krav til den økonomiske politik. For det første må man vælge mellem økonomisk vækst eller arbejdsløshed. Kun ved en høj produktionsforøgelse kan en tilgang til arbejdsstyrken opsuges. For det andet må investeringerne som en konsekvens heraf øges kraftigt, da hver ny arbejdsplads er kostbar; produktionsapparatet må udbygges, så det svarer til det allerede eksisterende for ikke at få produktionsforstyrrende afvigelser mellem nye og gamle anlæg. Paradoksalt nok opbygges de nye anlæg derfor også svarende til en situation med knaphed på arbejdskraft. Man fristes næsten til at sige, at Forbundsrepublikken Tyskland efter den anden verdenskrig har været i den modsatte situation, og at hovedårsagen til den udvikling, der nu er undervejs, skal søges i de to landes forskellige situation med hensyn til forøgelse af arbejdsstyrken. Forbundsrepublikken Tyskland har opbygget sit produktionsapparat svarende til en stor årlig tilgang af arbejdskraft. Først flygtningestrømmen østfra, senere den italienske arbejdskraft. Det vil ikke vare ved i 1970'erne.

LITTERATURHENVISNING

Boger

Lionel Stoleru, L'Impératif industrielle, 1969.
Formin Oulis, Planification et technologique dans l'Europe Unie, 1969.
Problems of British Entry into Europe, European Series no. 11, 1969.
Reflexions pour 1985, La documentation française, 1964.

Tidsskrifter m. v.

Le Monde
L'Expansion
The Economist
Financial Times
L'Expres
Le Management

Rapporter m. v.

Le VI plan, Journal Officiel
Loi de Finances
OECD, Gaps in Technology, Paris 1968
– The Growth of Output 1960–1980, Paris 1971
– The Conditions for Success, in Technological Innovation, Paris 1970
– Les politiques industrielles de 14 pays membres, Paris 1971
ECE, Some factors in Economic Growth in Europe during the 1950's, Genève 1964,
– Economic planning in Europe, Genève 1965,
– Incomes in post-war Europe, Genève 1968.
CEE, La politique industrielle de la Communauté, Bruxelles 1970.